

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
GJRE

Ελληνική περιοδική
έκδοση για τη
Θρησκευτική Εκπαίδευση

Greek Journal of
Religious Education

ISSN: 2623-4386.

Πληροφορίες για την έκδοση, οδηγίες για τους συγγραφείς και την υποβολή άρθρων / Publication information, instructions for authors and subscription information: <http://www.gjre.gr>

Αλέξης Κόκκος, Εκπαίδευση και Χειραφέτηση, Μετασχηματίζοντας στερεοτυπικές αντιλήψεις στο σχολείο και στην εκπαίδευση ενηλίκων Εκδ. Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Αθήνα 2017

Απόστολος Μπάρλος, Θεολόγος Μάστερ Θεολογίας, Βάσω Γώγου, Θεολόγος – Φιλολόγος

Βιβλιογραφική αναφορά / Reference: Μπάρλος, Α., & Γώγου, Β. (2019).

Αλέξης Κόκκος, Εκπαίδευση και Χειραφέτηση, Μετασχηματίζοντας στερεοτυπικές αντιλήψεις στο σχολείο και στην εκπαίδευση ενηλίκων Εκδ. Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Αθήνα 2017. *Ελληνική Περιοδική Έκδοση για τη Θρησκευτική Εκπαίδευση / Greek Journal of Religious Education*, 2(1), 125-128

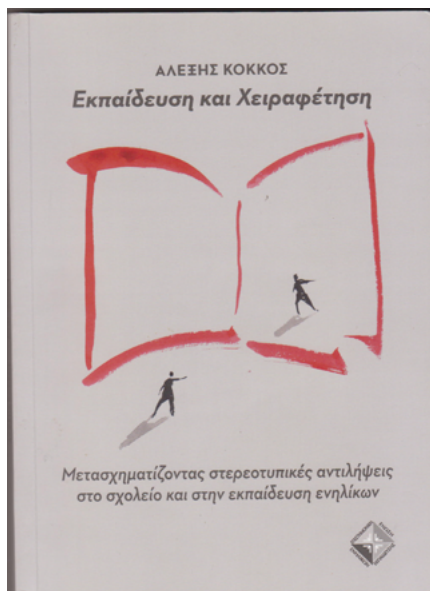
Όλες οι απόψεις και οι ιδέες που εκφράζονται στην έκδοση είναι απόψεις και ιδέες των συγγραφέων και όχι του εκδότη (Πανελλήνιος Θεολογικός Σύλλογος ΚΑΙΡΟΣ-για την αναβάθμιση της θρησκευτικής εκπαίδευσης). / The opinions and views expressed in this publication are the opinions and views of the authors and not of the publisher (KAIROS - Greek Theological Association for the improvement of the Religious Education).

Το άρθρο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για έρευνα, διδασκαλία και ιδιωτική μελέτη. Απαγορεύεται ρητά η αναπαραγωγή, η αναδιανομή, η πώληση, η εκμετάλλευση ή η διανομή του άρθρου, μέρους ή όλου, σε οποιαδήποτε μορφή και σε οποιονδήποτε. / This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, licensing or distribution in any form to anyone is forbidden.

— ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΟ ΠΛΗΡΕΣ ΚΕΙΜΕΝΟ —
— FOLLOWS THE FULL TEXT OF THE ARTICLE —

Αλέξης Κόκκος, Εκπαίδευση και Χειραφέτηση,
Μετασχηματίζοντας στερεοτυπικές αντιλήψεις
στο σχολείο και στην εκπαίδευση ενηλίκων
Εκδ. Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Αθήνα 2017

Απόστολος Μπάρλος, Θεολόγος Μάστερ Θεολογίας
Βάσω Γώγου, Θεολόγος – Φιλολόγος

Θα μπορούσε άραγε η εκπαίδευση να συνεισφέρει ώστε οι μαθητές μας, είτε ενήλικοι είτε ανήλικοι, να γίνουν αυτοδύναμοι διαμορφωτές της ζωής τους, μετασχηματίζοντας δυσλειτουργικές αντιλήψεις και παραδοχές και να δρουν με βάση τη δική τους κρίση δίνοντας έτσι ουσιαστικό νόημα στη ζωή τους; Με άλλα λόγια, μπορεί να υπάρξει μια χειραφετητική εκπαίδευση σήμερα;

Το καινούργιο βιβλίο του Αλέξη Κόκκου δίνει τις απαντήσεις. Ένα βιβλίο στο οποίο αποτυπώνεται όλη η πολύχρονη εμπειρία του. Μια εμπειρία που τον καθιστά ικανό να ασκεί κριτική και να ανασκευάζει μη λειτουργικές αντιλήψεις για τη μάθηση. Να συνθέτει δημιουργικά και να προτείνει νέους τρόπους και μεθόδους μάθησης, προκαλώντας διάλογο και ανοίγματα για καινούργιες προοπτικές στην εκπαίδευση. Όλα τα κείμενα του βιβλίου του γράφτηκαν στην περίοδο 2006 - 2017 και παρουσιάζονται για πρώτη φορά στο ελληνικό κοινό. Για όλα του τα κείμενα κύρια έμπνευση αποτελεί το έργο του Mezirow. Και αυτό γίνεται γιατί όπως ο ίδιος ο συγγραφέας σημειώνει στον πρόλογο του βιβλίου του: «Θεωρώ ότι η νοηματοδότηση που δίνει η μετασχηματίζουσα μάθηση μετουσιώνει το στόχο της χειραφέτησης στο

εκπαιδευτικό πεδίο και συνδέεται οργανικά με τις ιδέες των Freire, Illeris, Kegan και της Σχολής της Φραγκφούρτης. Πιστεύω δε ότι η μετασχηματίζουσα μάθηση είναι περισσότερο αναγκαία στη σύγχρονη εποχή, όπου τα φαινόμενα του αυταρχισμού, της εκμετάλλευσης, του λαϊκισμού και της δημαγωγίας διογκώνονται και, συνακόλουθα, πληθαίνουν εκείνοι που κατατρύχονται από συναισθήματα ανασφάλειας, οδύνης, φόβου, θυματοποίησης, αδράνειας, θυμού, εκδικητικότητας». (σελ.13)

Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη.

Στο πρώτο μέρος ο αναγνώστης θα ανακαλύψει όλο το θεωρητικό πλαίσιο της μετασχηματίζουσας μάθησης, όπως εισήχθη στο πεδίο της εκπαίδευσης στα τέλη του '70 από τον Mezirow μέχρι τα τελευταία χρόνια. Εντοπίζονται οι διασυνδέσεις της θεωρίας του Μετασχηματισμού με άλλες θεωρίες που έχουν παρεμφερείς στόχους, σχολιάζονται κριτικές, εξετάζονται τάσεις και προοπτικές για την ανάπτυξη της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης στη Β. Αμερική, την Ευρώπη και την Ελλάδα σήμερα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα βρει ο αναγνώστης στο τελευταίο κείμενο του α' μέρους όπου ο Αλέξης Κόκκος συσχετίζει την αναπτυξιακή θεωρία του Robert Kegan με τη θεωρία του Μετασχηματισμού, βρίσκοντας πολλά σημεία σύγκλισης των δύο θεωριών. Αξιοποιώντας ως μελέτη περίπτωσης το κινηματογραφικό έργο του Wim Wenders "Η Αλίκη στις πόλεις" διερευνά βασικά ζητήματα της θεωρίας του Kegan και κυρίως τη διεργασία της συνειδητοποίησης του ατόμου και των σταδίων της καθώς και το ρόλο του διδάσκοντος στην υποστήριξη της εξελικτικής πορείας του εκπαιδευόμενου. Πόσο σημαντικό είναι, εν τέλει, να λαμβάνουμε υπόψη μας στο μαθησιακό μας σχεδιασμό το που βρίσκεται ο μαθητής μας για να μην τον κάνουμε να αισθάνεται πολύ απαιτητική τη μετασχηματιστική διεργασία. Αρωγός στο έργο μας η αισθητική εμπειρία, δηλαδή η συστηματική διερεύνηση των έργων τέχνης που ενεργοποιούν ιδέες και συναισθήματα σχετικά με το μαθησιακό αντικείμενο που εξετάζουμε. Αυτό το δρόμο ακολουθεί και ο συγγραφέας του βιβλίου στην προσέγγιση των επιμέρους θεωριών, δρόμο που εισηγούνται και οι ίδιοι οι θεωρητικοί που εξετάζει. Όπως ο ίδιος ο συγγραφέας σημειώνει: «πρόθεσή μου είναι να δείξω τη δυναμική συμβολή της αισθητικής εμπειρίας στην κατανόηση μιας θεωρίας...Γι' αυτό το λόγο υποστηρίζω ότι η αισθητική εμπειρία, συσχετιζόμενη μ' ένα ουσιώδες θεωρητικό πλαίσιο, όπως αυτό του Kegan, είναι δυνατόν να συμβάλει στην περαιτέρω κατανόηση του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας και την κοινωνική πραγματικότητα» (σελ.107-108).

Η αξιοποίηση της τέχνης, όχι μόνο στην προσέγγιση και κατανόηση των θεωριών αλλά και στην εκπαίδευση, βρίσκεται στο επίκεντρο του β' μέρους του βιβλίου με τίτλο: «Η χειραφετητική συμβολή της τέχνης».

«Από την εφηβική μου ηλικία, σημειώνει ο συγγραφέας, λόγω οικογενειακών πολιτισμικών καταβολών και ενδεχομένως άλλων επιρροών, είχα μια ιδιαίτερη σχέση με την τέχνη. Της χρωστάω πολλά από όσα αισθάνθηκα, σκέφτηκα και έμαθα. Γι' αυτό, από φοιτητής, υπήρξα ολόψυχα δεκτικός στις ιδέες στοχαστών που έχουν υποστηρίξει ότι η επαφή με σημαντικά έργα τέχνης αναπτύσσει ικανότητες του νου και, ίσως το πιο σπουδαίο, επιτρέπει να αποδεσμευόμαστε κριτικά από τον συνηθισμένο τρόπο

που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο, και να συλλαμβάνουμε διαστάσεις ζωής που αντιβαίνουν σε αυτές που κυριαρχούν. Αργότερα, ο ενθουσιασμός μου μεγάλωσε όταν συνειδητοποίησα ότι οι θεωρητικοί που μελετούσα στο πεδίο της εκπαίδευσης θεωρούσαν την τέχνη ως οργανικό στοιχείο της χειραφετητικής μάθησης» (σελ.113).

Στο β' μέρος λοιπόν του βιβλίου γίνονται αναφορές στους μεγάλους θεωρητικούς, όπως τους Freire, Adorno, Marcuse και άλλους στοχαστές της Σχολής της Φρανκφούρτης, του Kegan, Maxime, Creene, που ερευνούν τη συμβολή της αισθητικής εμπειρίας στη διαμόρφωση κριτικής σκέψης. Εκτεταμένη αναφορά γίνεται στους λόγους που τα έργα υψηλής αισθητικής αξίας συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας, ενώ αντίθετα τα έργα της πολιτιστικής βιομηχανίας την αναστέλλουν.

Και σ' αυτό το σημείο ο δάσκαλος της τάξης θα μπορούσε να έχει το εύλογο ερώτημα: Πώς θα αξιοποιηθεί η τέχνη στην καθημερινότητα της τάξης μου; Η απάντηση δίνεται μέσα από τη μέθοδο «Μετασχηματίζουσα μάθηση μέσω της αισθητικής εμπειρίας», μέθοδο που διαμόρφωσε και προτείνει και σ' αυτό το βιβλίο ο Α. Κόκκος. Μέσω αυτής της μεθόδου, επιχειρείται να προσφερθεί στους εκπαιδευτικούς ένα εργαλείο, που να επιτρέπει την ανάπτυξη κριτικής και δημιουργικής σκέψης μέσα από την αξιοποίηση σπουδαίων έργων τέχνης. Η μέθοδος μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε διδακτικό αντικείμενο και σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Η παρουσίαση των σταδίων της μεθόδου δίνεται με ένα παράδειγμα εφαρμογής της στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Κορυδαλλού. Και βεβαίως αυτή η μέθοδος μπορεί να γίνει ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο στα χέρια του θεολόγου εκπαιδευτικού.

Στο τρίτο μέρος του βιβλίου, ο συγγραφέας έχοντας υπόψη το σημερινό σχολείο, που υιοθετεί το δασκαλοκεντρικό τρόπο διδασκαλίας και προωθεί την απομνημόνευση και μετάδοση ανούσιων γνώσεων, προτείνει έναν εναλλακτικό τρόπο διδασκαλίας με βάση την ύλη που εμπεριέχεται στα σχολικά βιβλία.

Το υλικό του, δυο διδακτικές ενότητες, μια από το βιβλίο της Πολιτικής Αγωγής της ΣΤ' Δημοτικού και μια από το βιβλίο της Οδύσσειας της Α' Γυμνασίου. Χρησιμοποιεί τις ενότητες αυτές ως μελέτες περίπτωσης, αναλύει και σχολιάζει το περιεχόμενο κάθε ενότητας και στη συνέχεια διαμορφώνει προτάσεις για το πως μπορούν να διδαχθούν ώστε να συμβάλουν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών. Προτείνονται επίσης συγκεκριμένες δραστηριότητες, ώστε να προσεγγίσουν κριτικά οι μαθητές τα συγκεκριμένα θέματα συνδέοντας τις γνώσεις με τις εμπειρίες τους. Διαπιστώνει κανείς εδώ την ικανότητα ενός δασκάλου που αναπλάθει υλικό, φαινομενικά αδιάφορο για τον μαθητή και, προσαρμόζοντάς το στις ανάγκες του παιδιού ή του εφήβου, αξιοποιεί τις δυνατότητες που παρέχει η διδακτική ενότητα και σχεδιάζει ένα δημιουργικό μάθημα.

Μας δίνεται λοιπόν με το παράδειγμα αυτό πώς μπορεί το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων, που είναι συνήθως στείρο, υπερφορτωμένο και αποκομμένο από τα ενδιαφέροντα των μαθητών, στα χέρια ενός δασκάλου που ενστερνίζεται την προοπτική της χειραφέτησης των μαθητών του, να γίνει το πλαίσιο που θα ετοιμάσει τους μαθητές να αναδυθούν ως αυτοδύναμα σκεπτόμενοι πολίτες.

Στις εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης εντάσσεται και το τελευταίο κείμενο του βιβλίου, στο οποίο περιγράφεται διεξοδικά το πρώτο εθνικό πρόγραμμα εκπαίδευσης

εκπαιδευτών που απευθύνθηκε σε 10.000 υποψήφιους προς πιστοποίηση τα έτη 2006-2008. Την ευθύνη της ομάδας σχεδιασμού του προγράμματος είχε ο Αλέξης Κόκκος. Το πρόγραμμα αυτό, κάνοντας μια μεγάλη τομή στην εκπαιδευτική μεθοδολογία παρόμοιων προγραμμάτων, πρότεινε μεθοδολογία που βασίζεται αφ' ενός στη βιωματική μάθηση και στη δημιουργία σχέσεων συνεργασίας μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων και αφ' ετέρου στον κριτικό αυτοστοχασμό πάνω στον εκπαιδευτικό ρόλο.

Ένα πραγματικά αισιόδοξο άνοιγμα στις νέες δυνατότητες και προοπτικές που μπορούν να καρποφορήσουν στο χώρο της εκπαίδευσης δίνεται στον επίλογο του βιβλίου: «Διακατεχόμαστε συνήθως από μια αίσθηση ανολοκλήρωτου, καθώς βιώνουμε μια μουντή, αβέβαιη, αλλοτριωμένη καθημερινότητα, κυριαρχημένη από κατακερματισμένες, στερεοτυπικές ιδέες. Ο κριτικός στοχασμός, που ίσως απολήξει σε μετασχηματισμό αντιλήψεων, είναι δυνατόν να διαρρήξει το συνεχές του συνηθισμένου τρόπου με τον οποίο νοηματοδοτούμε τις εμπειρίες μας, και να ανασύρει από τον εσωτερικό κόσμο μας τη διάθεση να συνταιριάξουμε τις ιδέες και τα συναισθήματά μας με ένα όλο που να εκφράζει τη λαχτάρα μιας καλύτερης ζωής... Ωστόσο, έχει φανεί στη χώρα μας, όπως και σε όλον τον κόσμο, ότι η δημιουργία εκπαιδευτικών κοινοτήτων που στοχεύουν σε εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης συναντά ανταπόκριση και διατηρεί τη δυναμική της προοπτικής... Αν λοιπόν επιμένουμε να σχηματίζουμε εστίες κριτικού στοχασμού διαποτισμένες με τέχνη, ίσως είναι δυνατόν να διαμορφώσουμε ένα τρόπο εκπαίδευσης που να συντείνει στη χειραφέτηση» (σελ.195).

Θεωρούμε ότι το βιβλίο του Α. Κόκκου «Εκπαίδευση και Χειραφέτηση» μπορεί να δώσει σημαντικά εναύσματα για δημιουργικές συνθέσεις στο διδακτικό έργο του θεολόγου εκπαιδευτικού καθώς η στόχευσή του επικεντρώνεται στη στοχαστική διάθεση του μαθητή. Αυτό εξάλλου δεν είναι και βασικό ζητούμενο στα Νέα Προγράμματα Σπουδών στο θρησκευτικό μάθημα;